

TÄNDERNAS VÅRD OCH SKÖTSEL

SAMT

BEHANDLING VID TAND- OCH TANDKÖTTSLIDANDE; JEMTE ANATOMISK BESKRIFNING OM MENNISKANS TÄNDER.

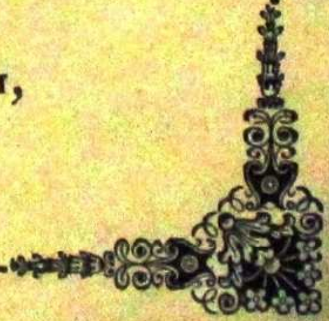
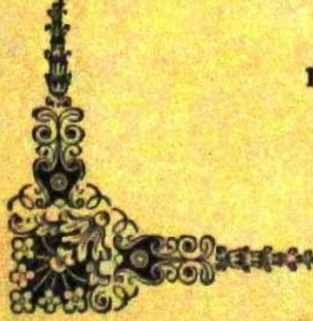
EFTER SÅ VÄL UT- SOM INLÄNDSKA FÖRFATTARE
SAMMANDRAGEN OCH UTGIFVEN

AF

E. L. FOUCELBERG,
TANDLÄKARE I STOCKHOLM.

MED 4 TABELLER.

STOCKHOLM.
F. D. SCHULTZES BOKTRYCKERI,
1849.

VI. KAP.

TÄNDERNAS VÅRD OCH SKÖTSEL.

Genom den beröring, hvaruti tänderna stå till de andra delarne af organismen, lida de äfven af allmänna sjukdomar, såsom af dålig mage, förkylningar (i synnerhet å hufvudet) etc., och är derföre *att väl vårda sin helsa* äfven af mycken vigt för dem, som, inseende tändernas värde, vilja påräkna att till hög ålder hafva friska och goda tänder.

Hvad som egentligen menas med att vårda och sköta tänderna är att: genom rengöring befria dem från främmande och skadliga ämnen, samt afhålla dem från beröring med sådana safter eller metaller, som inverka menligt på glasuren och tänderna i det hela. Då renlighet sålunda kan anses vara en egentlig orsak till tändernas friska utseende, så torde det vara så mycket obegripligare att det finnes människor som, med anspråk på att anses som städade, dock ständigt bära med sig beviset å osnygghet. Det finnes de som verkligen kunna vara oskyldiga, emedan tänderna redan i barnåren, genom vårdslösad tillsyn, blifvit angripna; men egentligen är ej detta någon ursäkt, ty är tanden ej bortfrätt, kan

den med artificiella medel rengöras, ehuru derefter fordras den ytterst noggranna skötsel, för att hindra recidiv, hvaraf tanden vanligen är förlorad. Det är denna noggranna skötsel som afhåller många, ehuru man hos de flesta som vårdslösa sina tänder, skall finna den förevändningen, som i allmänna lifvet nog mycket användes, att "kan den eller den ha orena tänder, kan jag äfven ha det." En sats, som bevisligen är falsk, ty ej är det den persons orena tänder som ställt honom på sin innehafvande plats i samhället.

Dessutom bör man komma ihåg att det finnes de som, vid bedömandet af personer, följa den otvifvelaktigt rätta grundsatsen, att "likasom renlighet är nära beslägtad med rättsinniga tankar, så är ock orenlighet nära förenad med förderfvade seder."

Straxt sedan tänderna uppkommit bör man börja med deras vård och skötsel, ehuru det finnes många som anse det öfverflödigt att sysselsätta sig med mjölkttänderna, emedan de skola fällas. Men man måste besinna, att genom den förening som är emellan mjölkttänderna och de permanenta, de sjukdomar, som finnes hos de förra, äfven vanligen angripa de sednare. Deraf synes att man bör ej allenast vårda de permanenta utan äfven mjölkttänderna, och det med så mycken större omsorg, i de familjer inom hvilka tandsjukdomar äro liksom medfödda, som det är det enda medel att få tänderna någorlunda

goda och varaktiga. Man skall i allmänhet finna att tänderna, då de blifvit fullt utvecklade, likna mycket tänderna hos någon af föräldrarne, och det icke allenast vis å vis dess omfång och anordning, utan äfven beträffande färg, tjocklek och styrka samt benägenhet att tidigt bortfalla. Det gifs familje-likheter såväl i tänderna, som i ansigtet och öfriga personligheter, och man träffar icke blott familjer, inom hvilka denna organs alltför tidiga förstöring tycks vara ett arf, utan äfven sådana, inom hvilka tändernas styrka tycks trotsa tidens makt.

Rengöringen af tänderna bör helst företagas om morgnarne, för att få bort de skadliga ämnen, som under natten fäst sig å dem, och som, i anseende till den under natten i munnen varande temperatur, lätt öfvergå till förruttelse.

Man bör dertill använda ej för kallt utan helst så kalladt nattståndet vatten. Det finnes många som högt prisa och äfven använda att straxt på morgonen dricka ett glas kallt vatten, ju kallare ju bättre. Nekas kan det ej heller att det i sanning äfven är mycket uppfriskande, och kanhända äfven helsosamt, men vare dermed huru som helst, för tänderna är det högst skadligt, hvilket ganska lätt märkes på de, vid och efter drickandet, obehagliga och ilande känslor i tänderna. Dessutom är det ganska naturligt att glasurn skall derutaf spricka, då man besinnar den höga temperatur munnen innehar under natten.

Om man spottar i vatten, märker man tydligt att spotten ej löser eller blandar sig med vattnet, utan flyter ofvanpå; det tycks vara ett temmeligen säkert bevis på att, hvad man kallar blott skölja sig i munnen, är af ingen eller högst ringa nytta. Man begagnar derföre såsom rengöringsmedel, tandborste samt tandpulver, för att dermed liksom afskrapa det orena, och vattnet är blott att betrakta som ett sköljningsämne för att få orenligheten ur munnen.

Tandpulver bör derföre synnerligast hafva den egenskapen att kunna från tänderna lösa och borttaga främmande och skadliga ämnen; hvarförutan det äfven bör innehålla sådana ingredienser, som äro hälsosamma för de i munnen förekommande locala sjukdomar. Detta sednare är en sak af mycken vigt, vid val af tandpulver, emedan det som är bra för den ena, passar ej för den andra; och det som den ena gången gagnar, kan å ett annat tillfälle skada o. s. v. Tandpulver bör äfven vara puderlikt eller lätt att upplösa, emedan det eljest rispar i glasurn, hvaraf tanden slutligen förstöres; och bör man derföre noga akta sig för de i handeln vanliga förekommande tandpulver, synnerligast de af *Corall* och *Pimpsten*.

Tandborsten bör vara af medelmåttig styfhet, något hårdare än gethår, äfvensom tillräckligt lång och elastisk, på det den skall kunna intränga i tändernas mellanrum och fördjupningar, hvilket är dess egentliga ändamål. Den mening att, i händel-

se man nyttjar borste, tandköttet, vid halsen å tanden, blifver bortnött; är så till vida falsk, att erfarenheten visat att tandkött, som varit slappt, svampigt och lättblödande, just genom användande af borste, i förening med ändamålsenligt tandpulver, blifvit friskt och fast.

För att rena saliven, äfvensom för att uppfriska mun-cavitéen brukas tincturer etc. som dessutom bör innehålla astringerande ämnen. För dem som ej kunna ha tillfälle till ofvannämnde tincturer är det af mycken nytta att i vattnet som användes till sköljning af munnen, slå något sprit (ungefär 2 å 3 theskeder i ett glas vatten), eller ock vanligt bränvin (en tredjedel bränvin och två tredjedelar vatten).

Sjelfva rengöringsprocessen är så allmänt bekant att den är här onödig att beskrifva. Men dock måste nämnas att tandpulvret ej bör tagas på borsten, emedan den lätt kan införa pulvret på sådana ställen derifrån det ej sedan kan uttagas, utan åstadkomma mycken skada t. ex. mellan trångt stående tänder etc. Det bör derföre tagas på fingret eller något dertill gjort skaft, hvarpå fästes ett stycke fin badsvamp eller ännu bättre ett stycke gummi elasticum.

Sedan tänderna dermed blifvit tillräckligt gnidna, tages sedan borsten, hvars ändamål är att vara behjelpig vid borttagandet af de genom pulvret lösta ämnen. Borsten bör ej heller föras fram och tillbaka,

utan bör den beskrifva små ovaler, samt föras från kronan uppåt tanden och tvärtom.

Ofta, sedan man ätit, fastna födoämnen kvar i munnen och, som dessa restantia äro mycket skadliga (*se Caries*); bör man alltid efter måltiden etc. åtminstone skölja sig i munnen; helst med tinctur eller ofvannämnde vattenblandning af sprit eller bränvin. Tandpetare bör ej användas af *metall*, utan är dertill förmerade gåspennor tjenligast.

Som ofvan blifvit nämnt bör vården och skötseln börja redan efter tandutsprickningen, och kan man dertill icke nog behjerta mödrar, och de å hvilka det ansvarsfulla kall att vårda och uppfostra barn, oftast en öfvergifven faders enda hopp och tröst, blifvit anförtrodt. Man bör tidigt vänja barnet att använda mycken sorgfällighet på tänderne, på det att, öfverlemnadt åt sig sjelf, det, i framtiden, må bibehålla samma uppmärksamhet derå. Vid 5 års ålder kan det sjelf börja begagna borste, hvilket bör ske minst en gång hvarje dag, och bör man fästa synnerlig uppmärksamhet å Kind- och Oxeltänder, som genom sin form och belägenhet lättast äro utsatta för *Caries* etc.

Mjölktänderna, såsom ej ämnade till mycken nötning och tuggning af hårdare ämnen, äro derföre mindre än de permanenta, hafva derföre äfven tunnare glasur samt lösare substans, till följe hvaraf de

äro ömtåligare för yttre ämnens åverkan. De ämnen som för tänderna äro mycket förstörande äro: mycket varma och kalla saker; syror af alla slag; syrsatta metaller; jordarter; socker; orenlighet; och är det derföre af mycken vigt att undvika tändernas beröring med sådana ämnen. Tandglasuren bör i synnerhet vårdas, ty utan den är tanden snart förstörd. Sedan barnet börjat förtära fasta födoämnen såsom kött, ost etc. samt mycken mjölkföda, och dessutom har trög mage, maskar o. d. blifva vanligen tänderna mycket orena, och måste för den skull dagligen rengöras. Efter förtäringen af söta eller mycket sockrade saker bör alltid munnen *åtminstone* sköljas.

Om röta angripit mjölk-tänderna, bör man söka hindra dess utbredande och om det finnes ihållighet, bör det genast fyllas, för att hindra rötans spridande till roten. Skulle det dock ej lyckas bör tanden uttagas, för att ej rötan skall kunna sprida sig till den blifvande tanden. Tandvärk hos barn är vanligen af *katharrhalisk* eller *rhytmisk* beskaffenhet, och bör så tidigt som möjligt hjälpas. Inflammation å tandroten afhjelpes oftast genom inskärning omkring tanden, eller 1 à 2 blodiglars applicerande på kinden. Är barnets tänder, allt till fällningen friska, så blifva vanligen äfven de blifvande friska och varaktiga.

Ehuru de permanenta tänderna, i anseende till sitt ändamål, äro fastare och starkare, böra de dock

afhållas, så mycket som möjligt, från skadliga ämnen (se ofvan).

Tobakstuggning är i längden skadlig för tänderna; den synes betydligt emotstå tandröta, men icke allenast blifver glasuren missfärgad, utan tandroten blifver omsider sjuklig; tanden aftynar småningom, likasom af felaktig eller bristande *nutrition*; och tandens lif upphör genom tobakstuggning förr än vanligt. Rökande af *cigarrer*, hvarvid varm, stark tobaksrök instötes uti munnen, är äfven otjenligt.

Vid vindrickande och förtärande af bär eller fruktsafter äfven som stark spirituosa, bör man icke mycket hålla den i munnen, så att ej tänderna dermed mycket beröres.

Som ofvan blifvit anfördt, är syror skadliga för tänderna, men i åtskilliga sjukdomar användas syror med fördel; dock bör man vid intagningen laga så att syran så litet som möjligt kommer i beröring med tänderna. Många hafva föreslagit och begagnat glaströr, men i anseende till dess skörhet kunna de blifva farliga.

Den bästa methoden att skydda tänderna, vid intagning af syrsatta medicamenter; är att, några minuter förr än läkemedlet, taga några stycken *Gummi Arabicum* eller några *jujube* (Brostbär) i munnen, och med tungan fördela slemmet öfver tänderna, och straxt efter sedan läkemedlet blifvit intaget sköljes munnen med vatten, hvaruti en liten quantitet *kolsy-*

rad soda eller *kali* är upplöst. Dervid betäcker det vegetabiliska slemmet tänderna, så att ej syran kan angripa dem, och Alkalit (*Soda eller Kali*) neutraliserar den quantitet, som möjligtvis vore kvar i munnen, och hvilken eljest, sedan slemmet blifvit bortsköljt, skulle ha angripit tänderna.

Anlag till tandsjukdomar visar sig synnerligast och tidigast hos fruntimmer, helst de som lefva kräsligt, förtära mycket varma drycker såsom Caffé, The och dervid hålla sockerbit på tänderna. Det är äfven mycket skadligt att, hvilket dock alltför ofta göres af fruntimmer vid sömnader, bita af tråden.

Väl vårda och sköta tänderna är således nödvändigt, icke allenast för de som hafva goda och friska tänder, utan synnerligast för dem som hafva medfödda anlag för tandsjukdom, eller haft illa vårdade mjölk tänder, eller lida af allmänna sjukdomar såsom gikt, rhymatism, hämorrhoider etc., hvaraf tänderna äfven blifva sjukligt angripna. För dem är den noggrannaste behandling af högsta vigt, för att kunna lyckas förekomma tändernas tidiga förstörelse, och afhjelpa dess sjuklighet.